

Czakó Gábor

Hunfalvyzmus, hantik és dakoták

Akadémiánk legerősebb embere a Bach kortól 1891-ben bekövetkezett haláláig *Hunfalvy Pál* jogász volt. Ő volt a főkönyvtáros, a szaklapok szerkesztője, nyelvészeti és néprajzi művek szerzője, főrendiházi tag, vagyis teljesen rendben volt, ami a rangokat, hadállásokat és a kapcsolati tőkét illeti. Mindezek birtokában Budenz József segítségével kezében tartotta a nyelvészutánpótlás nevelését több nemzedéken át. Minden erejével küzdött azért, hogy nyelvünknek a Czuczor-Fogarasi szótárban kifejtett szerkezete, szemlélete és gyökrendje „a tudományosság teréről leszorítottassék.” A Szótár ugyan nem cáfolja a finnugor rokonítást, de mást is megenged. Hunfalvyék a magyar nyelv vizsgálatát éppen e rokonításon keresztül végezték, és semmi mást nem engednek meg.

Számítógéppel megvizsgáltuk a Czuczor-Fogarasi és a Magyar nyelv történeti-etimológiai szótára, a TESz. nyomán készült Magyar Etimológiai Szótár, a MESz. szövelemzéseit. A MESz. a gyökrend elvetése folytán gyakorlatilag megfordítja a magyar szóképzés irányát, továbbá, a magyar-finnugor viszonyban pedig kizárólag finnugor→magyar szófejlődési irányt enged meg. Ez komoly módszertani hiba. Először azért, mert szót átvenni csak egy nyelvből lehet. Ámde „finnugor nyelv” mint olyan, nincsen, és egy olyan sem akad köztük, amely a többinek ősnyelve volna, mint a gót a németnek, a latin az olasznak, spanyolnak.

Hacsak nem a magyar? E pajkos kérdést komolyra fordítva: mi az oka annak, hogy a finnugor és ugor ősnyelv szavait döntően a rokonokéból vezet le a TESz? Miért nem elsősorban a magyarból, amely a többinél, különösen az ugoroknál, sokkal régebb óta adatolt, és szemlátomást nagyságrendekkel állékonyabb?

A ragozó – szabatosabban toldalékoló nyelvben – elvileg és alapesetben kétféle saját szó létezik¹.

¹ Itt most nem térek ki a jelentésátvitel, a szóhasadás, a szóvegyülés stb. eseteire.

Az egyik az önálló gyök, pl.: 'becs', a másik a gyök ragasztásával készül, 'becsül'². A hunfalvysta nyelvészet ezt nyíltan nem megtagadva szétdúlta nyelvünk „természeti rendét”³. Elemzéseiben a magyar a ragozóból hovatovább *elvonó* nyelvvé alakult. Például 'hossz' szavunk nyelvújítási elvonás a 'hossza' alakból. A 'kanyar' a 'kanyarít'-ból vonódott el, az 'inger' az 'ingerel'-ből, (a hangutánzó 'karc' egyrészt a szintén hangutánzó német *kratzen* átvétele, másrészt elvonás a 'karcol'-ból. Ha valaki azt hinné, hogy hunfalvysta nyelvtársunk titokban sem tud a gyökökről, téved. Szerinte a 'kör' a 'körül'-ből, a 'ker' a 'kerül'-ből. 'Ír' népvünk az 'Írország' szóból vonódott el. Nyelvédésanyánk ostobaságában azt hitte, hogy Írország anyyi, mint az írek országa.)

Hogy nem alkalmi tréfáról, hanem előrehaladott, „tudományos” folyamatról van szó, arról a *Magyar Etimológiai Szótár*⁴ vall. Szerinte 41 szavunk keletkezett valamely „tő” toldalékolásával és 245 – hat-szor anyyi! – „szóelvonással”, vagy picit értelmebben: „elvonással”!⁵

E logika szerint előbb állt össze a fogat, s belőle fejlődött ki – elvonással – a ló.

* * *

E nyelvbüvészeti eljárás összefügg a Budenz-szabállyal, miszerint az igazi finnugor szavak mind kétagúak és magánhangzóra végződnek. Ez pl. a finnben így is van. Hanem a magyar gyökök egy tagúak. Kívülük személyes névmásaink, mutatószavaink, továbbá számos egyéb szavunk pl. 'fa' egy tagú. *Molnár Zsolt és Czeglédi Cecília számí-*

² N.b: mi a tőröt toldalékolnánk, ha nem volna gyök? Czuczor Gergely – Fogarasi János: A magyar nyelv szótára, Pest, Emich Gusztáv magyar akadémiai nyomdásznál, (CzF.) I. köt. III. Szakasz. Szócsaládosítás. 15. skk. Old.

³ Kresznerics Ferenc: Magyar szótár, 1831-32.

⁴ Tótfalusi István, Arcanum DVD Könyvtár VI., 2004

⁵ A számolást géppel végeztettem, ám mindkét csoportból kihagytam a nyilvánvalóan idegen szavakat. A határesetek okozhatnak némi pontatlanságot, de nem érintik az arányokat.

tásai szerint szókincsünk kétharmada (!) hang- és jellegutánzó. Hogy ezeknek a konok egytagúságán kifogjanak, a TESz. szerint pl. a 'loccs', 'kop', a 'loccsan'-ból, 'koppan'-ból keletkezett elvonással, mintha a loccsanó vízcsöpp, vagy koppanó dió ragozta volna magát pottyánás közben.

Nyirkos István írja, hogy korai igéink közt nem találtatott olyan, mely szervesen szóvégi magánhangzóval bírna. (Nyirkos, 2009)⁶ Vagyis nem volt kéttagú. Ráadásul a magyarnak közel 200 – a MESz-ben 188 – szava egyszerre ige is, főnév is, mint pl: *les*, *nyom*, *fűz* stb. Általános vélemény szerint igeneveink száma hajdan magasabb volt, ami valószínű, hiszen a kezdeti beszéd nyilván egyszerűbb lehetett, a mainál kevesebb nyelvtani szempontra tekintett. Mindebből az következik, hogy a kettős szerepet játszó „korai igéink” serege a főnévi működése alkalmából sem vált kéttagúvá, és a Budenz-szabály kedvéért sem ejtődtek példaszavaink *lesunak*, *nyomunak*, *fűzúnak*. A kérdésben sokat hivatkozott Tihanyi Alapítólevél (1055) elhíresült *utu* szóalakja ugyanott *outnak* is íratott, s nem *outuként*, s előfordul ott a *kut* is, a *fok* is végmagánhangzó nélkül.

Lényeges, hogy valamennyi magánhangzónk őnmagában is gyök: *á-sít*, *e-szik*, *ó*, *ő-zik*, *u-gat*⁷ ami ismét azt erősíti, hogy a magyar alapszó a régiségben nem volt kizárólag kéttagú.

* * *

A TESz. tömérdek példájából vegyük alaposabban szemügyre 'becsül' szavunkat. 1416-ban kelt iratban maradt ránk, s ugyane századból még vagy hat alakja köztük a 'becsületlenség', a 'becsület', a 'becsületes'. Maga a radix, a gyökér/gyök, a 'becs' 1456 körüli. A TESz. magyarázataiban ezt írja: „Ismeretlen eredetű szócsalád. Tagjainak egymáshoz való viszonya nem világos; lehetséges, hogy a névszók elvonások a korábinak látszó becsül-ből.” Tehát a szócsalád nem a *becs* gyök toldalékolásával, hanem *elvonással* keletkezett. Kíváncsi vagyok a műveletre! Vajon mit, miként kellett és lehetett! elvonni a *becsül*

⁶ Nyirkos István: Kivétel nélküli volt-e ősi szavainkon a tövég-hangzó? Magyar nyelvjárások, Debreceni Egyetem Magyar nyelvtudományi Tanszéke, XLVII, 111-117, <http://mnytud.arts.klte.hu/mnyj/47/07nyirkos.pdf>

⁷ Cz. G.-Juhász Zoltán: *Beljebb a magyar észjárásba*, CzSimon könyvek, Bp. 2010 (102. skk. old)

5 betűjéből, hogy eljussunk a *becstelenség* 11 hangjához?

A szótárban 'becs' szócikk nincs.

* * *

Ha az ember észrevesz ilyesmiket a szakirodalomban, akkor nem tudományos vita indul, mivel a hunfalvyzmus párbeszédképtelen, hanem ráfogják az illetőre, hogy finnugor-ellenes. Na és? Vonná meg a vállát bárki a művelt világban, ahol tudják, hogy a „tudomány a hatályos tévedések összessége” – a cáfolatok révén halad előre a megismerés. Nálunk, aki ilyen gyanúba kerül, annak vége. „A tudomány ott végződik, ahol a magyar nyelv finnugor eredetét elkezdik kétségbe vonni. – Szögezte le Engel Pál akadémikus⁸. S hozzátette: – „Ami ezen a ponton túl van, az a szellemi és politikai alvilág.”

Ez az ítélet elhangzott ellenem a Magyar Tudományos Akadémián és a Magyar Rádióban is. Természetesen kijelentő módban, érvelés, és védekezési lehetőség nélkül. Esszét írtam ugyanis Nyelvédesanyánk meg a hunfalvyzmus címmel, amelyben kimutattam, hogy nyelvtudományunk hatalomtudományá vált az utóbbi másfélszáz évben, mely anyanyelvünket egy elavult módszertan szerint sanyargatja a nyelvrokonítás örve alatt. A dolgozat először a Kortársban, végleges alakban a Beljebb a magyar észjárásba c. könyvben jelent meg. Ez a mű Juhász Zoltán népzeneész, kutatómérnökkel közös.

A vád természetesen hamis, mint általában a hatalmi vádaskodás. Rajk Lászlónak sem kellett titoista ügynöknek lennie ahhoz, hogy elvtársai e vád alapján kivégezzék.

Bizony, bizony, az elítélt dolgozat elején, a második bekezdésében ez áll: „...a finnugor nyelvrokonság tény.” A rokonság-kérdés tárgyalása és vitathatósága ezzel persze nem ért véget. A tudományban ugyanis örökre lezárt ügyek nincsenek, továbbá a magyar nyelv különleges természete miatt. Hunfalvy Pál, Budenz József és követőik máig nem tudták beilleszteni rendszerükbe se ezt, se azt.

A rokonságot kezdetben nyelvi és korabeli szóval: faji egységként értelmezték. Trefort Ágoston (1817–1888) vallás- és közoktatásügyi miniszter,

⁸ Engel Pál: *Úrigyerekek tévúton, Népszabadság*, 2001. május 12.

aki a finnugor őstörténet hivatalossá tétele ellen tiltakozó magyaroknak – sokak szerint – ezt válaszolta: „Tisztelem az urak álláspontját, nekem azonban – mint miniszternek – az ország érdekeit kell néznom, és ezért a külső tekintély szempontjából előnyösebb finnugor származás princípiumát fogadom el, mert nekünk nem ázsiai, hanem európai rokonokra van szükségünk. A kormány a jövőben csakis a tudomány ama képviselőit fogja támogatni, akik a finnugor eredet mellett törnek lándzsát.”⁹ A származás és eredet szavak jelzik a „faji” egységet, noha a kortársak is látták, hogy nem hasonlítunk sem a mongoloid ugorokra, sem az északi és északra-finnekre. Róluk az is kiderült, hogy zenéjük is távol áll a miénktől.

Népdalaink száma nagyjából negyed millióra tehető, több, mint a finnugor és germán népeké összesen. Zenénk nagysága mellett különleges is. Kodály Zoltán, nem mellékesen Akadémiánk elnöke, írta: „Zenénk törzse épp oly rokotalan Európában, mint a nyelvünk. Eredetéből ezerévi érintkezés, idegen hatás sem tudta kiforgatni.” Nyelvünket sem.

Említett közös könyvünkben Juhász Zoltán számítógéppel megvizsgálta a magyar népzene hatalmas mintáját – 2500 dalt! – és arra az eredményre jutott, hogy népzeneink beszédünkhöz hasonlóan gyökökre épül.

Juhász népzeneinket összevetette 24 másikkal, és számokkal, hangzó példákkal bizonyította, hogy a finn minta – 2400 dal – bár lényegében ún. nyugati zene, sokkal közelebb áll a magyarhoz, miként azt eddig gondoltuk. Még érdekesebb, hogy a magyar legközelebbi zenei rokona a hanti: mind a kb. 250 vizsgálható dala magyar zenei gyökökre épül. Kiderült, hogy igen közel áll hozzánk a kaukázusi karacsáj (1100 dallam) – őket nagy nyelvészünk,

Szentkatolnai Bálint Gábor a kazárok ivadékainak s rokonaiknak tartotta. A Volga-vidéki török (1100) népek a hajdani Magna Hungária területén élnek, ott, ahol Juliánusz megtalálta a magyarokat. E rokoni körbe tartozik az anatóliai török (2200) valamint a dakota (1000) népzene! Kiderült, hogy a hanti zenei gyökök mind a hat rokon zenei nyelvben szépen kimutathatók. Ámde a hantik dalai zömmel csak gyökök, a többiek viszont egymáshoz hasonló strófákat énekelnek.

Mi történhetett?

A dakoták legkésőbb az utolsó jégkorszak végén, 10-12-ezer évvel ezelőtt keltek át Amerikába, tehát a közös zenei ősnyelv csakis ezt megelőzően alakulhatott ki. Akkor, amikor az említett hat nép elődei még együtt éltek valahol Euráziában.

Mivel „a hantiknak vannak strófikus dallamai is, közvetlen bizonyítékunk van egy valamikori, a hantikkal is közös, strófikus dallamokban is bővelkedő zenekultúra létére.” Ennélfogva „nem áll meg az a feltevés, hogy őseink az ugor (hanti) rokonoktól elválva hozták volna magukkal gyökeiket és motívumaikat, amiket később strófákba rendeztek.” Véletlenül hajszálra olyanokba, mint a többiek!? „Az valószínűbb, hogy a közös kultúrából kivált és északra húzódtott hantik alakíthatták a strófikus dallamokat motívikusokká.” Vagyis „a hanti zenei »fejlődés« a magasabban szervezett állapotok felől haladt az egyszerűsödés irányába.” Sajnos, ilyen is van. Semmi bizonyíték nincs arra, hogy ami egyszerűbb, az régebbi is volna a bonyolultnál. Egyszóval a rokonság létezik, ám nem mi származtunk a hantiktól, hanem ők mitőlünk.

Erős bizonyítékot kapott az ugor-magyar rokonság. Mi akkor a baj? Nem ilyen lovat akartak.

(333-334. Beavatás)

⁹ Valószínűleg e hatalmi szóval kapcsolatban írja Szentkatolnai Bálint Gábor (1901) előszavában: „(...) a balti provinciái német tudósok által nagyra fújt finn nyelvet miniszteri rendelettel a két egyetem (az idő tájt Magyarországon csak Budapesten és Kolozsvárt volt egyetem – CzG.) fiatalságára erőszakoltatta az, akinek egyedül boldogító tanát jószántából egyetlen magyar tanuló sem akarta hallgatni (...)”